

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

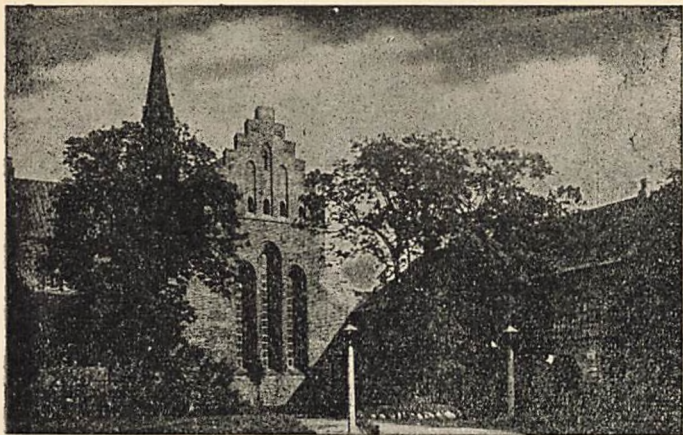
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Kort Beskrivelse

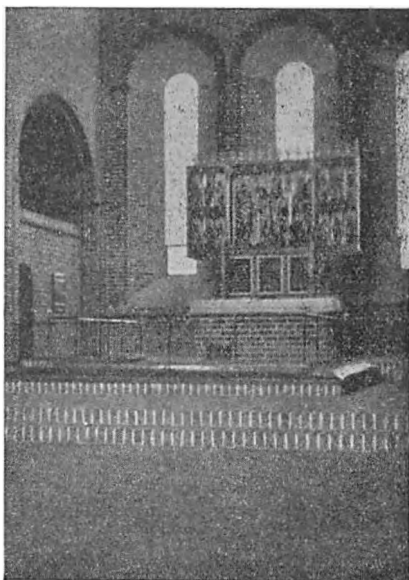
af

Løgumkloster Kirke og Kloster

ved Poul Schülein, Provst.

Pris: 25 Øre.

3. Oplag 6—8000

Omkring Slutningen af det 12. Aarhundrede, muligvis 1173, kom der fra Klostret i Seem ved Ribe Munke til Løgumkloster for at grundlægge et Kloster der efter Bernhards Regel. Det var saaledes Cisterciensermunke, der anlagde Klostret, og de kaldte Stedet: „Locus dei“, d. v. s.: Guds Sted.

I de følgende Aar toges fat paa de forskellige Byggearbejder, dels Klostret, dels Kirken; men først omkring 1300 stod Kirken færdig i den Skikkelse hvori vi nu ser den. De forskellige Ribebiskopper har i større eller mindre Grad støttet Munkene, og Moderklostret i Herrevad i Skaane har ogsaa paa forskellig Maade gavnet Klostrets Brødre. Gamle Optegnelser nævner forskellige Navne paa Biskopper, der kaldes for „Grundlæggere“ af Klostret; men det er umuligt for os nu at kunne afgøre, hvor meget der skal lægges ind i denne Betegnelse.

I Tidens Løb voksede Munkenes Magt og Betydning. Der var vel kun 12 Munke i Klostret, men der var talrige Lægbrødre og Lægmand knyttet til Klostret, der efterhaanden kom til at eje betydeligt Jordegods. Og allerede 1212 fritog Valdemar den II Løgumklostret for kongelige Tjenester og Ret, og senere

Konger bekræftede Klosters Birkeret. Dets Anseelse steg, og dets Rigdom øgedes, saaledes at Klosteret omkring 1350 ejede 175 Bøndergaarde, adskillige Kirker, flere Vandmøller, (hvad der betød stor Indtægtskilde, da der var Maletvang), og al Fiskeret i Aaer og Søer. Rige Gaver blev skænket Klosteret for at faa læst Sjælemesser: i Klosters Fortegnelse over dem, der saaledes holdtes Messer for, „Necrologiet“ eller Dødebogen, som den kaldtes, findes Navne paa franske og engelske Konger og mange baade verdslige og gejstlige Stormænd.

Ogsaa Løgums Kloster. „Conventus loci dei“, som det hed, kom ind under det almindelige Forfald, der næsten alle Steder indtraadte i Klosterlivet paa Reformationstiden. Ved Kirkeomvæltningen fik Hertug Johan den Ældre, en Broder til den senere Christian den III, tildelt Løgumkloster i Aaret 1544, og da Abbeden, Broder Martinus, døde 1548, blev Klosters Ejendomme inddraget af Hertugen og omdannet til et Amt; men dette beholdt dog mange af sine gamle Rettigheder, Fritagelse for Skatter til Kronen, Birkeret og en delvis Toldfrihed. Mange af de Gaarde, der havde tilhørt Klosteret, maatte endnu i mange Aar yde forskellige Afgifter og Pligtkørsler eller andet Arbejde, for nogles Vedkommende lige til 1867.

I Tidens Løb nedreves de forskellige Bygninger, der havde været til Brug for Lægbrødrene og Økonomien, og tilbage blev, foruden Kirken, kun den Del af Klosters Østfløj, der nu er istandsat. Denne Bygning blev i en Aarrække anvendt til Arrest og Bolig for Arrestforvareren.

Det i 1614 opførte „Slot“ er tildels opført af Sten fra de nedbrudte Klosterbygninger. Oprindelig var det Jagtslot for de holstenske Grever; senere blev det Amtmandsbolig med Retskontorer. Nu er der indrettet Dommerkantor og Retssal og Politikantor, foruden at Slottet afgiver Bolig til Dommeren. Det var her, at Hans Adolf Brorson opholdt sig som Huslærer i Aarene 1717—21.

Det, som imidlertid har staaet gennem Tiderne som Vidne om Munkenes Flid og Fromhed, er den gamle Klosterkirke, som man med Rette har kaldt for „Vestslesvigs Vartegn“.

Gaar man ind i Kirken og stiller sig i dens Midtergang udfor Prædikestolen med Ansigtet vendt mod Øst, ser man bag Kirkens Højalter Østmuren med de to Gange tre Vinduer. Man bemærker straks, at de tre nederste Vinduer er fuldkommen romanske (rund-

buede), mens de tre øverste er gothiske, (spidsbuede). Vender man sig om og kaster et Blik paa Vestmuren, vil man her se den fuldkommen gothiske Spidsbue i de tre høje Vinduer, der er smykket med Rundstave, der strækker sig rundt om Vinduerne. Dette ses vel endnu tydeligere udvendig. Her har man i Virkeligheden de to Yderpunkter for Kirkens Bygningshistorie, idet Østmurens nederste Del er opført omkring 1180—90, mens Vestgavlen først er fuldført omkring 1300. Kirkens Bygning spænder saaledes over ca. 150 Aar og viser paa en smuk og i Enkeltheder meget interessant Maade, hvorledes Kirken er blevet til i den Overgangstid, der omkring 1200 gjorde sig gældende mellem den romanske og den gothiske Stilart.

Endvidere lægger man Mærke til, at den øverste Del af Skibet sikkert stammer fra en senere Tid end den underste Del, der med sine romanske Bue fra Hovedskibet ind til Sideskibet udgør et ældre Parti.

Kirken har haft 6 Sidealtre foruden Højaltret, idet der har været to paa hver Side af dette i Sidekapellerne, et i det nordre Sidekapel og et Lægmandsalter omtrent ved den Pille, der er vestfor Prædikestolen. Minder om disse Sidealtres Tilstedeværelse finder vi i de to „Piscina“er, der findes i det nordre Sidekapel og i det Kapel, der ligger nærmest nordfor Hovedalteret. „Piscina“ er en skaalformet muret Udbygning, der ved Messen har været anvendt til at hælde Skylllevandet fra Alterkar ud i, for at det ikke skulde komme i Berøring med noget levende. Det er, saavidt vides, det eneste Sted her i Landet, hvor saadanne „Piscinia“-er er bevaret. — Inde i Klosters Sakristi findes endnu et Minde om Sidealtrene, idet der her findes 7 Murnicher, hvor Altertøjet i sin Tid har haft sin Plads.

Kirken er en „Mariakirke“, indviet til Himmeldronningen, saaledes som de fleste af Cisternienserkirkerne er det. Hvem Sidealtrene har været indviet til, kan ikke siges med Bestemthed, men Sandsynligheden taler stærkt for, at der har været Altre baade for Benedikt og Bernhard, idet Bernhard af Clairvaux tidligt blev helgenkronet, og som Ordenens ypperste vilde det kun være naturligt, om han ogsaa havde et Alter i Kirken.

Efter Reformationen blev Kirken kun anvendt af og til; først 1739 blev den taget i fuldt Brug som Sognekirke. Indtil da havde Kirken i Nørre Løgm været Sognekirke, hvorfor den ogsaa lige indtil vore Dage har været kaldt „Sogn Kirke“.

Inden vi gaar over til at betragte Kirkens gamle Inventar, skal lige nævnes et Par Ord om Kirkens Døre.

Hoveddøren er paa Kirkens Nordside indbygget i en særlig taarnlignende Udbygning. Denne Hoveddør har fornemmelig været for gejstlige og verdslige Stormænd, idet Munkene jo har haft deres egen Indgang direkte fra Klosteret, og Lægbrødrene deres i Vestgavlen. — En nu tilmuret Dør ses paa Sydturen inde i Sideskibet; den har ført ud til Munkegangen, saa at man let derfra kunde komme ind i Kirken. — Foruden den før nævnte Dør ind til Klosteret findes en Dør i det sydøstlige Kapel, rimeligvis den ældste af Dørene. Endelig findes den ind til Dormitoriet, Brødrenes Sovesal, førende Dør øverst paa Trappen, der fører ned i Kirken i søndre Korsarm.

Gaar vi nu over til at betragte Kirkens Inventar, lægger vi først Mærke til Døbefonten. Den er et Udskæringsarbejde fra 1704, med Akantusløvværk. Over Døbefonten er anbragt en prægtig udskaaret „Himmel“, der er til at sænke ned over Døbefonten. Tidligere skete dette altid, idet den omtalte „Himmel“ dannede et Laag over Fonten for saaledes at forhindre, at Daabsvandet, som Overtroen tillagde helbredende Evner, skulde blive stjaalet, — et Sidestykke til, at man i hine Tider stjal Bly fra Kirkevinduer og Malm fra Kirkeklokkerne.

I gammel Tid har der ikke været nogen Døbefont i Kirken, da denne kun var til Brug for Munkene, og Kirken ikke var Sognekirke. Først efter Reformationen blev Kirken taget i Brug for almindelig Gudstjeneste, og endelig i 1739 blev Kirken Sognekirke.

Hovedalterets Tavle har oprindeligt staaet i Jerne Kirke ved Esbjerg, men blev ved den sidste Restaurering købt til Kirken her og sat i sin gamle Stil. Den er et Arbejde fra ca. 1300 og meget typisk for denne Tid. Midterpartiet forestiller Faderen, der fremviser Sønnen som den, der har lidt for Verdens Synd. Det var hos Cistercienserne og særlig hos Berhardinerne en fremtrædende Tanke, at hvis Mennesker blot fik Øje for, hvor megen Lidelse Verdens Frelse havde kostet Gud, saa maatte de derved overbevises om Guds uendelige Kærlighed. Salmen: „Hil dig, Frelser og Forsoner“ tillægges jo Berngard af Claircaux.

Til venstre for Midtegruppen ses Maria som Himmeldronningen med Jesusbarnet paa Armen, og Gruppen til højre forestiller den hellige Martin af Tours, der rækker en Tigger en Almisse. „Mortens Dag“ har Navn efter Martin af Tours.

Sidefløjene har Apostelfigurer, dog bemærkes, at Judas Iskariot er erstattet af Paulus og Simon Zelotes af Matthias.

Paa Nordmuren ved Højalteret er indmuret et gammelt Alterskab. Det er fra ca. 1300 og har i sin Tid været et Relikvieskab, indeholdende Relikvier af de Personer, hvis Billeder er malet paa Fløjene. Denne Altertavle er det ældste Kirkeinventar af den Art, vi ejer i Danmark. Billeder forestiller:

1. Række: fire Apostle.
2. Række: fire Helgener: Georg, Clemens, Dionysius og Mauritius.
3. Række: fire Kirkefædre: Benedikt (?), Ambrosius, Augustinus og en Abbed.
4. Række: fire Helgeninder.

Skabet har en meget sindrig Laasemekanisme, og der er ingen Tvivl om, at det i sin Tid har rummet store og kostbare Skatte i Form af Relikvier.

Paa Sydvej ligeoverfor er anbragt en Prælatstol, rimeligvis fra omtrent samme Tid. Her har fornemme Prælater haft deres Pladser, naar de ikke var for Altret. Udskæringerne foroven viser tydelig Paa-virkningen af Haandskrifternes snørklede Initialer. Midterbilledet forestiller Marias Himmelfart; det er rekonstrueret af Konservator Termansen.

I Buen over Trappen til Alteret er anbragt et Lægmandskrucifiks fra Begyndelsen af det 15. Aarhundrede. Sidefigurerne er skaaret af Billedhugger J. N. Sondrup efter gamle Forbilleder.

I Sidekapellerne ved Alteret er anbragt Munkestole, som stammer fra Tiden omkring 1500. Baade Munkestolene og Prælatstolen er indrettet saaledes, at Sæderne kan klappes op; men Klappen er forsynet med en lille Plade, der gør det muligt at hvile i næsten siddende Stilling, skønt det ser ud, som om man staar op.

Paa Munkestolens Gavle er udskaaret Billeder, forestillende den hellige Kristoforus, den kronede Maria med Barnet, Benedikt og Bernhard.

Foran Orglet findes et gammelt Pulpiturpanel med Apostelfigurer; det er et senmiddelalderligt Arbejde, og det har oprindeligt haft sin Plads som Korvæg mellem Munkenes og Lægbrødrenes Kor, der kun bestod af den vestlige Hvælving.

I den nordvestre Sidekapel findes forskellige Figurer, rimeligvis fra de nedbrudte Sidealtre. Her ses en Konge, en Kristusfigur og en Maria med Barnet. Alle Figurer stammer fra 13—14 Aarhundrede.

Paa Østmuren er opsat en stor dansk-tysk Mindetavle over de i Verdenskrigen faldne fra Løgumkloster Sogn.

I Kapellet er endvidere anbragt Kirkens gamle Ligbaare fra 1705.

Prædikestolen er fra 1590. Den er skaaret af en tønderisk Billedskærer, og Figurerne i Felterne forestiller de kristne Kardinalyder.

Gaar vi ind i den søndre Korsarm, ser vi den store Trappe, der fører op til Munkenes Sovesal. Denne Trappe har været nedbrudt, men er bleven genopført ved Restaureringen 1920. Ad denne Trappe er Munkene kommet ned i Kirken om Natten, naar de skulde synge deres Tidebønner. Hver tredje Time Døgnet igennem samledes Munkene nemlig i Kirken for at læse Messe eller til Bøn.

Til venstre for Trappen er Døren ind til Klosters Sakristi. Umiddelbart ved Siden af denne Dør ses en imiteret Helgengrav. Det var Skik, at paa Grænsen mellem Kirke og Kloster begravedes Klosters Donator, og Nichen kendetegner Stedet som dennes Grav.

I Nichen er anbragt tre Grupper: Maria med Jesu Legeme, den hellige Bernhard og en Annagruppe, bestaaende af Anna, Marias Moder med Maria ved sin Side og Jesusbarnet paa Armen. Figurerne, der har været anbragt ved Sidealtrene, er fra 13—1400.

Paa forskellige Steder er nu indmuret gamle Ligsten, dels over afdøde Præster, dels over Mænd, der har staaet Kirken nær.

Inden vi forlader selve Kirken, vil vi lige gøre opmærksom paa de gamle Ornamenteer paa Buer og i Hvælvinger. Paa Muren lige overfor Prædikestolen ses saaledes den franske Lilje, Cisterniensernes Tegn. — Af Kalkmalerier findes kun eet, nemlig paa den sydvestlige Pille. Det forestiller St. Georg i Kamp med Dragen, og Billedet er fra den katolske Kirkes Forfaldstid; der maatte nemlig efter Cisterniensernes Regel ikke være Billeder, men kun Ornamenteer paa Væggene.

Gennem Døren kommer vi ind i Sakristiet, hvor vi ser de 7 Nicher, hvori Altertøjet i sin Tid har været anbragt. Fra Sakristiet fører en Dør ind til Biblioteket, og herfra fører atter en Dør ud til Klostergaarden.

Paa Kirkens og Klosters Mure findes endnu Spor efter den Munkegang, der har omrandet hele Klostergaarden, saa at Munkene kunde gaa her i al Slags Vejr og læse deres Bønner. Af Klosteret er nu kun

den østlige Fløj delvis bevaret; denne Fløj har nemlig rummet endnu en stor Sal. En sydlig og en vestlig Fløj, hvor henholdsvis Økonomibygningen og Lægbrødrenes Bolig har været, er i Tidens Løb blevet nedrevet, og Stenene er blandt andet anvendt til Opførelsen af „Slottet“.

Til venstre for Døren, ad hvilken vi kom ud i Gaarden, er Indgangen til Kapitelsalen, hvor Brødrene har samledes til Forhandlinger, og her er der rimeligvis ogsaa holdt Rettergang, idet Klosteret allerede 1212 fik Birkeret. Saaledes som Kapitelsalen nu fremtræder, er den typisk for Tiden omkring 1200. I arkitektonisk Henseende er Kapitelsalen meget interessant, idet man her genfinder adskillige af de Enkeltheder, der har faaet Anvendelse i Kirkens yngre Partier.

I Kapitelsalen ligger bl. a. en Abbed og to Bisper begravet, Ketil fra Fyn (insula dei) og Abbed Nicolai; Munkene har været begravet under den Buegang, der har gaaet langs Kloster- og Kirkemur.

Ved Siden af Kapitelsalen findes Opgangen til Dormitoriet, Brødrenes Sovesal. Her oppe har ogsaa Klosterets Skatkammer været i det nordøstlige Hjørne, et meget sikkert og vanskeligt tilgængeligt Sted.

Ved Siden af Trappens Drejning ses et Talerør, som fører ned til Portvagten. -- Gaar man atter ned ad Trappen og ud i Gaarden, ses syd for Opgangen til Sovesalen den gamle Port. Disse Porthvælvninger dannede Adskillelsen mellem Klostret og Verden; længere end hertil kom ingen fremmed. I Sydurens vestre Hjørne ses en nu tilmuret Dør, der har ført ind til en stor Sal paa ikke mindre end 15 Hvælvninger.

I Portens østre Ende er den gamle Portnercelle bevaret med det lille Vindue og Mursprækken, hvor igennem et Budskab kunde rækkes, men som hindrede voldeligt Overfald. — I Baggrunden af Portnercellen findes Fangehullet, saa at Portvagten tillige kunde være Fangevogter. — Talerøret, som ses her lige i Nærheden, tjente det dobbelte Formaal: dels at muliggøre, at Vagten kunde tilkalde Hjælp, dels at Brødrene kunde kontrollere, om Vagten talte med den eventuelle Fange.

Paa Nordvæggen findes opsat den gamle Portdør fra 1205; den er jernbeslagen, for at den ikke skulde kunne stikkes i Brand.

Klostergaarden med den omkransende Munkegang har afgivet Plads for Klosterhaven og den gamle Klosterbrønd findes endnu, men tildækket.

Kirkens Restaurering paabegyndtes allerede før

Krigen af Arkitekt Eggeling; men Arbejdet stod til Dels stille under Krigen. Efter Genforeningen overdroges det Arkitekt H. Lønborg-Jensen at restaurere Kirken, og han fuldførte Arbejdet baade med Kirken og den Del af Klosteret, der staar tilbage, bistaaet af Arkitekt Jepsen og Konservator Termansen. Denne sidste har fornemmelig arbejdet med Kirkeinventarets Restauring, bistaaet af flinke Medarbejdere.

Arkitekt C. M. Schmidt skriver saaledes i „Cistercienserkirken i Løgum“:

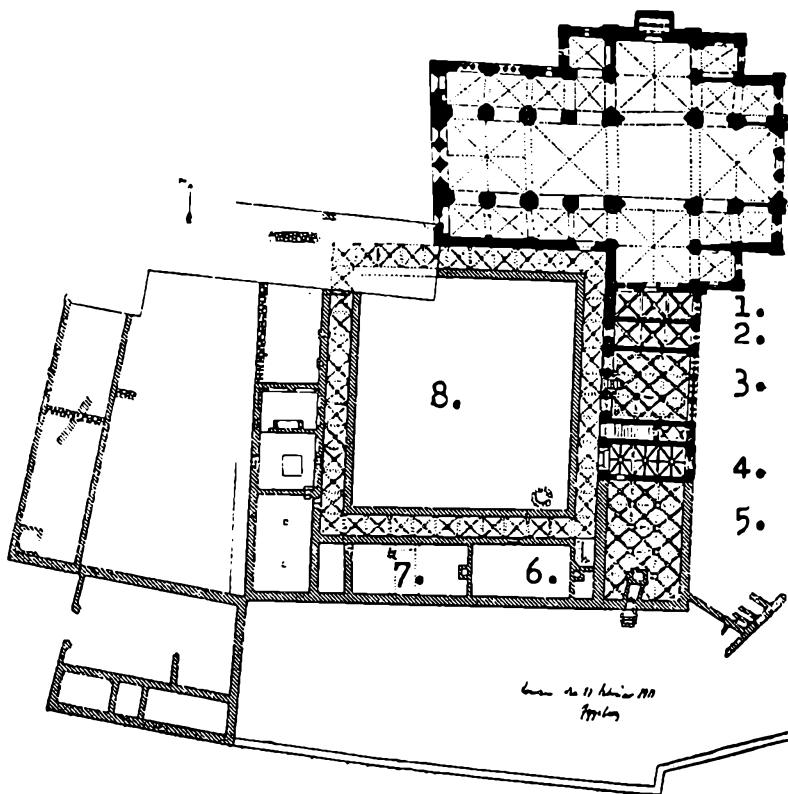
„Men naar man efter et samlet Blik paa Bygningen som Helhed gaar Kirken rundt eller vandrer i dens Indre og lader sig fange af alle Enkeltheder, af Rumforholdene, af de perspektiviske Virkninger og Forskydninger, af Pillers og Søjleknippers, Arkaders. Dørpartiets og Vinduers forskelligartede Karakter, da undgaar man ikke at fornemme den Variationernes Charme, der ikke blot beror paa Samvirkningen mellem mangeartede kunstneriske Virkemidler, men ogsaa paa det Præg af skiftende Tider og skiftende Stilarter, der viser den historiske Udvikling i denne Kirke, snart i rolig Fremadskriden, snart i lunefulde Spring, afspejlende de vekslende Generationers Arbejde paa, under skiftevis gunstige eller vanskelige Kaar, gennem et Tidsrum af henimod halvandet Aarhundrede, at rejse og fuldføre den store Klosterkirke.

Baade fra hjemlige Egne og fra fremmed Arkitektur er Paavirkninger naaet til Løgum; men hvad Kirkens Bygmestre har modtaget udefra, har de tilpasset efter hjemlige Forkold. Selvstændigt har de bearbejdet og anvendt de fremmede Motiver og skabt en Kirke, som vi vedkender os er dansk, men som dog har sit Særpræg blandt Danmarks Kirkebygninger.

Over Bredeadalens lave Land rejser den ranke Kirke sig. Fra denne Egns Jordbund stammer Teglstenene i dens Mure, mens Soklen er hugget af Kampesren fra de omliggende Marker, og Kalken er brændt af Muslingskaller fra den nære Vesterhavsstrand.

Som Kirken saaledes er vokset af den Jord, hvorpaa den staar, bygget som den er af Materiale fra selve Eggen, er ogsaa dens arkitektoniske Særpræg i flere Henseender fremgaaet af lokale Forhold — Kirkens Beliggenhed i den sønderjydske Vesteregn, der hørte under Ribe Bispestol — og de Forbindelser, heraf følger.

Indenfor vor middelalderlige Arkitektur indtager Cisterciensernes Kirke i Løgum sin særlige Plads som en sønderjydske Klosterkirke“.

1. Sakristi. 2. Bibliothek.
3. Kapitelsal. 4. Porten.
5. Talesal. 6. Spisesal. 7. Køkken.
8. Klostergaard.

